

комунікативну.

Вишивання формує художні здібності, мислення і естетичне сприймання творів декоративно-прикладного мистецтва, розвиває і удосконалює трудову культуру, вміння планувати і організовувати свою роботу. До того ж, при сьогоденному втрачанні народної культури, саме вишивка є єдиним шляхом збереження та передачі наших традицій [1, с. 46-47].

Отже, декоративно-ужиткове мистецтво народної вишивки кожного з регіонів України – це складова єдиної культури нашої Батьківщини, перед якою стоїть висока мета – сформуванню громадянина, як частку великого національного «Я».

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Українське народознавство: Навч. посіб. / За ред. С.П. Павлюка, Г.Й.Горинь, Р. Ф. Кирчіва. – Львів: Фенікс, 1994. – 213 с.*
2. *Сорокіна Л.М. Вишиванка / Л.М. Сорокіна. – Київ : Веселка, 1989. – 16с.*
3. <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=607205>
4. <http://ua.textreferat.com/referat-12587-1.html>

*Аліна Правдіна
(Полтава, Україна)*

ВИШИВКА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

*«І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя, на долю дала...»*

Ці рядки відомої пісні на вірші видатного поета Андрія Малишка засвідчують, що на манівцях життя нашою супутницею є вишивка. Хрестик чи гладь, мереження чи вирізування на лляних, конопляних, бавовняних тканинах споконвіку милують око, радують душу, дають думу, дають працю рукам і думці.

У невичерпній спадщині духовної культури нашого народу є особлива, винятково важлива її частина – вишивка. Вишивка – це духовний символ українського народу, рідного краю, батьківської оселі, тепла материнських рук.

Вишивка – поширений вид декоративного й ужиткового мистецтва. В якому узори та зображення виконуються вручну, або способом на різних тканинах, шкірі, та інших матеріалах лляними, бавовняними, шовковими, вовняними нитками, а також бісером, коштовними камінцями тощо.

Перші згадки про вишивку зустрічаються у давньогрецьких істориків, мабуть, ніколи не зможемо довідатись, хто і коли вперше втілював у вишивці красу природи, свої почуття, любов до рідної землі. Однією із причин цього є те, що тканини недовговічні, і наука позбавлена можливості точно визначити час виникнення цього виду мистецтва, тому ми змушені приймати на віру здогадки і припущення дослідників.

Дані археологічних розкопок, свідчення літописців і нотатки мандрівників минулого дають змогу вважати, що початок мистецтва вишивання на території, яку займає сучасна Україна, сягає у глибину віків.

Його розвиток триває з незапам'ятних часів і до наших днів. Він ніколи не переривався, оскільки вічною є духовність народу, його творчість, прагнення до найвищих вершин прекрасного [2, с. 12].

Вишивка – класичний вид українського народного мистецтва, що розкриває невичерпне багатство творчих сил народу, вершину його мистецького хисту.

Дивовижне багатство художньо-емоційних рішень української народної вишивки зумовлено тим, що вона широко виступає в різноманітних варіантах як прикраса тканин одягового, побутового, інтер'єрно-обрядового призначення.

Традиція прикрашати одяг і предмети побуту вишивкою в Україні налічує століття. Стародавні літописи і результати археологічних розкопок говорять про те, що вишивали на території сучасної України ще з тих часів, коли вона не була єдиною державою. Великий Геродот у своїх працях писав про те, що одяг у скіфів була прикрашена вишивкою. Про те, що руси носили вишитий одяг, говорив і мандрівник-араб в X столітті н. е.. Дуже шкода, що до наших днів збереглися зразки української вишивки, створені лише в останні століття. Але за елементами орнаментів і символіці чітко видно, що історія вишивки та українського орнаменту бере початок в період трипільської культури, неоліту [2, с. 13].

Вишивка є одним з найбільш улюблених і поширених видів рукоділля. За старих часів на Русі всі жінки володіли цим мистецтвом. Вишивка була пов'язана із стародавніми звичаями та обрядами. За допомогою голки і ниток різних кольорів майстрині перетворювали просту тканину у витвір мистецтва.

Потреба оздоблення така ж стара, як і наша культура. Людина декорувала своє найближче оточення, предмети щоденного вжитку, врешті – саму себе. Однією з найдавніших технік оздоблення тканини і шкіри є вишивка – мистецтво виконання рисунку за допомогою голки й нитки. Вишивка має такі ж давні традиції, як ткацтво, і очевидно, початкове вона застосовувалась головним чином для естетичного оформлення одягу, щоб згодом стати прикрасою святинь і осель, декорувати культові предмети і т. п.

В Україні спершу вишивали в основному на шовку, оксамиті, тонких шерстяних тканинах. У XVII і XVIII ст. вишивали вже на лляних, конопляних і шерстяних тканинах місцевого виробництва, а наприкінці XVIII ст. стали вишивати також на тканинах, що вироблялися у вітчизняних і закордонних мануфактурах. У XIX ст. все більше почали розповсюджуватися фабричні тканини, а також ткані на домашніх кроснах виробі з фабричної бавовняної і лляної пряжі. Розповсюджена була також вишивка на шкірі, яка застосовувалася в оздобленні верхнього одягу [5].

В українській вишивці домінують техніки лічильної вишивки: хрестиком, півхрестиком, вишивки, що імітують ткацтво (з-поміж інших так звана низинка).

Дуже цікавим питанням є також використовувані мотиви. Більшість з

них має дохристиянське походження, а самі елементи, які складають візерунок, – це нерідко символи, що мають магічне значення (хрестики, кружечки, розетки, дерево життя).

Інші техніки, наприклад плоска вишивка, гладдю і т.п. з'являються в основному там, де відчутний вплив сусідніх етнічних груп (наприклад польські впливи).

У ХІХ ст. підвищення інтересу до рослинної орнаменталії сприяє витісненню стародавніх композицій, новому їх переосмисленню.

За характером візерунків і прийомів їх виконання українська вишивка дуже різноманітна. Відомо, що кожна область, а іноді і район має свої, тільки тут існуючі прийоми вишивки, свої мотиви орнаменту, колірні рішення.

Українська народна вишивка відрізняється від вишивок інших народів. Велику роль у ній відіграє геометричний орнамент і геометризованих форми рослин і тварин: ромби, мотиви жіночої фігури, птиці, дерева або куща. У формі ромба, кола, розетки зображувалося сонце – символ тепла, життя; жіноча фігура і квітуче дерево уособлювали родючість, птиця – символізувала прихід весни.

Розташування візерунка і прийоми вишивки були органічно пов'язані з формою одягу, яка шився з прямих шматків тканини. Шви виконувалися за рахунком ниток і називалися рахунковими. Ними прикрашалися оплеччя, кінці рукавів, розріз на грудях, поділ фартуха, вниз одягу, а також розташовувалися уздовж з'єднувальних швів.

У вишивках «вільних», по намальованому контуру, переважали візерунки рослинного характеру.

Художня довершеність і різноманітність вишивки залежать не тільки від створення досконалої орнаментної композиції, тонкого відчуття кольору, а й значною мірою від вибору технік виконання.

Колірна гамма і особливості орнаменту вишивки залежали від місцевості, в якій жили ті чи інші племена, від звичаїв і культурних цінностей. Над вишивкою трудилися жінки. З давніх часів секрети майстерності передавалися від покоління до покоління. І кожна майстриня прагнула досконало опанувати технікою вишивки, не тільки для того щоб просто вміти добре вишивати, а й для того щоб внести свою неповторну нотку в візерунок або кольорову гаму малюнка. Червоний – радість життя, любов; чорний – охорона від злих сил, пошанування померлих; жовтий – місяць, зорі, врожай; блакитний – небо, силу, здоров'я; зелений – відродження, навколишній світ; коричневий – плодюча земля [4].

З давніх часів у вишивці зображували символи різних культур і культів. Але з часом символічність стала втрачати свою конкретику, а вишивка стала носити більш різносторонній характер. З'явилися нові стилі і малюнки вишивки.

За формами орнаменту вишивку можна умовно поділити на три групи: геометричну, рослинну і зооморфну (тваринну).

Вся слов'янська міфологія відзначена вишитими орнаментами з

геометричним малюнком. Зараз, звичайно, складно уявити, з чим у наших древніх предків асоціювалися ромби і кружечки, трикутники і зигзаги, прямі лінії та хрестики. Але, до сьогодення на основі геометричних фігур у вишивці з'явилися нові елементи:

Мотиви вишивки з рослинним орнаментом говорять про те, що наші предки хотіли перенести в своє життя красу природи. Так, часто зустрічаються візерунки з реально існуючими рослинами: виноградна лоза, шишки хмелю, листя дуба, грона горобини і т. д. Багато рослинних мотивів були не просто візерунками на тканині, а символами певного культу або повір'я. Тому їх часто наносили на ритуальному одязі. Наприклад, да наших днів використовується символ «дерева життя», який на вишивці зображується як сплетіння гілок з листям.

Для зооморфної вишивки характерне зображення коней, жаб, зайців. Зображували також птахів і комах: півня, сову, голуба, зозулю, мух, метеликів, павуків і жуків з крилами. Причому, в зображенні тварин і птахів у вишивці не було певного канону. Кожна майстриня вишивала їх у своїй неповторній манері і колірній гамі [1, с. 11-12].

І такі вишивки різних регіонів багато в чому відрізняються один від одного. У кожного регіону України є своя неповторна манера вишивки. Так, полтавська вишивка виконується білими нитками, тільки в рідкісних випадках сірими або червоними. Візерунок виконується гладдю. А коли вишитим візерунком прикрашали манишки сорочок, то візерунок обводили кольоровими або чорними смужками. Харківська вишивка за стилем схожа з вишивками з центральних областей України. Але її відрізняє деяке змішання стилів вишивки, та й виконують її грубою ниткою «хрестиком», отчого візерунок здається рельєфним.

Вишивка Полісся – графічна і чітка. Візерунок складається з повторюваного орнаменту на сірої чи білої тканини. Зазвичай для такої роботи використовуються нитки червоного кольору. Виконані в одній колірній гаммі і волинські вишивки з чітким геометричним орнаментом. Вони милі і привабливі у своїй простоті. А ось вишивка південних районів України рясніє рослинними мотивами.

Неповторні по красі і унікальні за технікою вишивки Чернігівщини. Їм притаманний геометричний або рослинний орнамент, а в кольоровій палітрі використовується білий, червоний і чорний кольори. Унікальність техніки вишивання полягає в тому, що стібки робляться дуже дрібними, від чого створюється враження, що вишивка виконана бісером. Хоча є і предмети, які дійсно вишивають бісером. Це справжні витвори мистецтва як старовинних майстринь, так і сучасних майстриня.

В київській вишиванці химерно переплітається рослинний і геометричний орнамент. Часто можна зустріти вишиті виноградні лози з гронами, шишки хмелю, восьмигранні розетки, ромби і квадрати. Для роботи використовують коралово-червоні та білі нитки. А чорні нитки використовують для додання відтінку деяким елементам.

Техніка вишивки південних областей України багато в чому схожа з майстерністю вишивальниць центральних областей країни. Але все-таки орнаменти півдня відрізняє змішання стилів і способів вишивки. Візерунки вишивають, в основному, хрестиком і напівхрестиком.

Подільські сорочки відрізняються барвистістю забарвлень і різноманітністю видів швів при виконанні шиття на одному виробі. Але є орнаменти, в яких переважає один колір – червоний або чорний. Для обробки дрібних деталей малюнки застосовується широка кольорова палітра, від чого в кінцевому підсумку малюнок виглядає строкатим і барвистим [3, с. 24].

Для тернопільської вишивки характерна велика щільність стібків, за рахунок чого малюнок виглядає об'ємним. За рахунок того що великі елементи візерунка обводяться контрастною ниткою, забезпечується висока передача кольору. Такий вишивкою прикрашають рукава по всій довжині.

Вишивка Вінниці багата змішанням різних технік виконання. Тут і хрестик, і вишивка розписом, і настилання, і вирізування, і застосування різного роду мережок і допоміжних швів. Причому мережки використовуються різних кольорів, і деколи служать для з'єднання і обрамлення окремих елементів вишивки.

Вишивка районів Карпат і Прикарпаття славиться неймовірним поєднанням кольорів і багатством орнаменту. Причому, в кожному окремо взятому селищі своя неповторна манера вишивки.

Для вишивки Львівській області характерне використання практично всіх видів орнаменту. Але її відрізняє від вишивок інших регіонів залишилися незакритими білі простору між елементами малюнка, завдяки чому вишивка виглядає прозорою і легкою.

В буковинській вишивки присутні всі види мотивів. Застосовується різна техніка шиття: гладь, хрестик, ручний шов, штампування. І матеріали для вишивки використовують самі різні: шерсть, шовк, золоті та срібні нитки, бісер.

Гуцульська вишивка відрізняється поєднанням геометричних і рослинних мотивів, а також самими неповторними композиціями. У колірній гамі вишивки домінує червоний колір. Але його вигідно розбавляють зеленим і різними відтінками жовтого кольору. А коли візерунок виконаний тільки в жовтих тонах, він виглядає так, як ніби виконаний із золота.

В Закарпатті основним елементом вишивки є зигзаг (кривуля). Його використовують в різних техніках шиття. З колірної гами основними тонами є червоний і чорний кольори. Але є вироби, розшиті тільки білими нитками, а є візерунки, в яких присутні всі кольори веселки [3, с. 21-23].

В Україні вишивку застосовували для прикраси не тільки одягу, але і постільної білизни, рушників, скатертин та серветок. Однак розпису рушників приділялася особлива увага. У різних життєвих випадках застосовували різну тематику і колірну гамму шиття. Адже рушником прикрашали святий кут з іконами, накривали короваї хліба на столі. У рушник загортали новонародженого. З рушником проводжали в останню

путь. І з рушника розпочиналося нове життя для молодят.

Вишивка – це орнаментальна скарбниця колективного генія. В ній втілено чудеса народної вигадки, фантазії, геометризований метод зображення краси землі, природи, сонця, людини.

Сучасна народна вишивка розвивається на основі традиційної спадщини минулого і досягнення художньої культури українського народу. Її розвиток проходив у єдиному русі сучасного народного мистецтва, підпорядковуючись його загальним основам.

І в наші дні вишивка не втратила своєї актуальності. Ті ж весільні церемонії не проходять без підношення хліба-солі. А адже хліб кладуть на розшитий рушник. І перший крок подружня пара ступає на рушник. Вишивкою прикрашають урочисті одягу для хрещення малюків. А вишиті картини, укладені в рамку, можуть стати родзинкою в сучасному інтер'єрі житла. Будь-якому з нас буде приємно отримати в подарунок іменні серветки з вишивкою. Блуза або сорочка, розшита шовком або бісером, стане не тільки стильним елементом гардеробу, адже етнічні мотиви завжди в моді, але і прекрасним подарунком до будь-якого свята. Одним словом, вишивка – це такий вид народної творчості, який ніколи не втратить своєї популярності.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Авраменко Л. І. Вишивка: історія, традиції / Л. І. Авраменко // *Традиційна українська вишивка*. – 2012. – №5 . – С. 11-13
2. Остапенко О. Ф. Історія вишивки / О. Ф. Остапенко // *Традиційна українська вишивка*. – 2013. – №7 . – С. 12-13
3. Федоренко М. С. Українська вишивка: від давнини до сучасності / М. С. Федоренко // *Світогляд*. – 2012. – №4. – С. 21-24
4. <http://megasite.in.ua/14647-vishivka-istoriya-i-suchasnist-stattya-v-zhinochomu-zhurnali-jane.html>
5. <http://www.tk-furniture.com.ua/statti/vishivka-xrestikom.html>

*Людмила Суярко
(Полтава, Україна)*

ГЕОМЕТРИЧНІ УЗОРИ ТА ЇХ СИМВОЛІКА

У процесі культурного та історичного розвитку на Україні у кожній місцевості сформувалися локальні особливості народної вишивки кожного етнографічного регіону. Це виявилось у характерних орнаментальних мотивах і композиціях, усталеній колірній гамі та специфічних техніках виконання. Дбайливо передавалися вони з покоління в покоління, майстри відшліфовували кращі досягнення своїх попередників, розвиваючи та вдосконалюючи їх. Вишивкою займались повсюди.

Багато дослідників, вивчаючи особливості орнаментів на вишивках, поділяють думку, що основна функція орнаменту – естетична, магічна. Майже в усіх народів орнамент використовувався як оберіг. Найпоширеніші мотиви орнаменту є функцією оберега – коло, квадрати, ромби, солярні розетки. Щоправда, світобачення та світогляд наших дідусів та бабусь були достатньо таємничі, отож «мову» вишитої сорочки сприймаємо здебільшого